

مقاله پژوهشی: ارائه الگوی نهادهاسازی در انقلاب اسلامی بر اساس گفتمان امام و رهبری

لطف‌الله فروزنده^۱، سید محمود رضا شمس دولت‌آبادی^۲ محمدجواد ایروانی^۳، سیاوش رضایی^۴

دریافت مقاله: ۹۷/۱۲/۱۱

پذیرش مقاله: ۹۸/۰۱/۲۸

چکیده

انقلاب اسلامی یک الگوی حکومتی، مستقل و عزتمند را به جهان ارائه کرده است. این الگو در تمام حوزه‌ها از جمله نهادهاسازی انقلابی می‌تواند سرمشق مناسبی برای سایر کشورهای انقلابی باشد. این تحقیق که از نوع توسعه‌ای و کاربردی است باهدف ارائه الگوی نهادهاسازی در انقلاب اسلامی بر اساس گفتمان امام و رهبری انجام و از روش تحلیل گفتمان در تحلیل فرمایش‌های امام و رهبری استفاده شده است. ابزار گردآوری داده‌ها در بخش اسنادی فیش‌برداری و در بخش میدانی پرسشنامه محقق ساخته بوده است. جامعه آماری آن تعداد ۳۰ نفر از خبرگان بوده که به‌صورت هدفمند انتخاب شده‌اند. جهت استخراج داده‌ها از روش نظریه مبنایی، تحلیل محتوای کیفی و جهت اعتبارسنجی از نظر خبرگان استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان داد که نهادهاسازی انقلابی بر اساس گفتمان ولایت‌فقیه (درس‌محورهای دکترین، اهداف، سیاست‌ها) دارای ۳۸ مؤلفه و ۱۱۷ زیر مؤلفه بوده که پس از ارائه به جامعه خبرگی جهت تأیید مؤلفه‌ها و شاخص‌ها، کلیه مؤلفه‌ها و شاخص‌های احصا شده با تغییرات جزئی مورد تأیید قرار گرفتند. همچنین نتایج نشان می‌دهد حضرت امام خمینی (رحمت‌الله علیه) و بعد از ایشان حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) نهادهاسازی در انقلاب اسلامی را به‌خوبی انجام داده و توانسته‌اند با تأسیس نهادهای انقلابی ضمن رفع تهدیدات علیه انقلاب، اهداف و آرمان‌های انقلاب را نیز به‌خوبی دنبال نمایند و انقلاب اسلامی را به‌عنوان یک الگوی حکومتی سالم بشری، مستقل و عزتمند به جهان ارائه فرمایند.

واژگان کلیدی: گفتمان، نهادهاسازی، نهادهای انقلابی، دکترین، اهداف، سیاست‌ها

۱- دانشیار مدیریت دانشگاه پیام نور

۲- استادیار علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی

۳- دکترای اقتصاد دانشگاه تهران

۴- دانش‌آموخته دکتری علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی (نویسنده مسئول) Siavash1398@Gmail.com

مقدمه

جوهره سیاسی انقلاب، گسترش شتابان آگاهی سیاسی و تحرک سریع گروه‌های تازه به صحنه سیاست با مطالبات گوناگون و بعضاً سهم خواهی از قدرت است که با آگاهی گروهی تعصب گروهی نیز همراه است. (روبرت^۱، ۱۹۶۶: ۷) لذا هرج و مرج و بی‌نظمی بعد از انقلاب پدیده‌ای محتمل است. چه بسا در مدت کوتاهی بعد از انقلاب بی‌گانه‌انی قربانی شوند و دیکتاتور جدیدی بر سرنوشت مردم مسلط شود. سرنوشت انقلاب کبیر فرانسه، انقلاب اکتبر روسیه، انقلاب مشروطیت در ایران و ... همگی حاکی از چنین وضعیتی است. (حاضری، ۱۳۸۵: مقدمه ج) بر این اساس رهبران انقلابی از فردای انقلاب به فکر ایجاد سامان سیاسی جدید و برقراری نظم هستند. درواقع یک انقلاب کامل مرحله دومی نیز دارد که همان ایجاد نهادهای انقلابی و نهادمندی یک سامان سیاسی نوین است. یکی از راهبردها و اقدامات بسیار مهم و اساسی که حضرت امام (رحمت ... علیه) به‌درستی اتخاذ فرمودند و در سرنوشت انقلاب و عبور آن از فراز و نشیب‌های پس از انقلاب بسیار تأثیرگذار بوده و تأسیس و ایجاد نهادهای انقلابی بود. معمولاً تأسیس نظام به‌عنوان مرحله دوم انقلاب بسیار حساس و دشوار می‌باشد و با توجه به تغییر جهت‌گیری‌ها و خلق موقعیت‌های تازه، مهم‌ترین مسئله‌ی دوران پس از پیروزی انقلاب است. لازم به یادآوری است که یکی از مهم‌ترین مراحل «نظام سازی» در هر انقلابی، مقوله‌ی «نهادسازی» در آن انقلاب است که می‌تواند در تثبیت و استقرار نظام جدید نقش اساسی ایفا نماید. «از همین روی پس از انقلاب به‌سرعت شاهد تأسیس نهادهای انقلابی به‌فرمان رهبر انقلاب اسلامی، امام خمینی (رحمت ... علیه) هستیم، به‌نحوی که از فردای پیروزی انقلاب، یعنی بیست و سوم بهمن‌ماه سال ۵۷، اولین نهاد انقلابی با عنوان «کمیته انقلاب اسلامی» به‌فرمان رهبر انقلاب تأسیس شد که وظیفه‌اش تأمین و حفظ امنیت بود. پس از آن و بر اساس نیازها و ضرورت‌ها، نهادهای انقلابی دیگری به وجود آمدند.» (عیوضی، ۱۳۸۸: ۸۹) دغدغه‌های این تحقیق این است که تاکنون گفتمان امام و رهبری در خصوص نهادسازی در انقلاب اسلامی ایران به‌خوبی تحلیل نگردیده و رویکردهای قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در خصوص نهادسازی در انقلاب اسلامی نیز تاکنون احصاء نگردیده است. از سوی دیگر به نظر می‌رسد بیداری اسلامی و خیزش ملت‌های مسلمان منطقه که الهام گرفته از انقلاب شکوهمند اسلامی است با یک خلاء راهبردی در حوزه نهادسازی روبرو است و

نتایج حاصل از این تحقیق می‌تواند الگوی مناسبی برای این کشورها باشد؛ بنابراین مسئله اصلی این تحقیق فقدان یک الگوی راهبردی مدون و جامع در خصوص نهاده سازی در انقلاب اسلامی است و هدف تحقیق نیز ارائه الگوی راهبردی نهاده سازی در انقلاب اسلامی بر اساس گفتن امام و رهبری و پاسخ گویی به این سؤال است که الگوی راهبردی نهاده سازی در انقلاب اسلامی ایران، بر اساس گفتن امام و رهبری چگونه الگویی است؟

اهمیت تحقیق حاضر ناشی از موارد زیر است

- ۱- الگوی راهبردی حاصل از این تحقیق به عنوان نقشه راهی برای مدیران و مسئولین نهادهای انقلابی خواهد بود و از انحراف آنها و تکرار اشتباهات و روش های پرهزینه جلوگیری می نماید.
 - ۲- محورهای اساسی اندیشه های حضرت امام و رهبری به عنوان معماران نهادهای انقلابی، برای جویندگان راه ولایت روشن و آشکار می گردد.
 - ۳- اهمیت دیگر این تحقیق در این است که مبانی نظری حاصل از نتایج مطالعات اکتشافی آن، می تواند بر غنای علمی و ادبیات این حوزه پژوهشی بیافزاید.
 - ۴- این تحقیق از لحاظ کاربردی، این قابلیت را خواهد داشت که سیاست گذاران و مسئولین نهادهای انقلابی کشور را در فرایند تدوین دکترین ها، اهداف و سیاست ها، در سطوح راهبردی و عملیاتی یاری نماید.
 - ۵- در حوزه خارجی نیز این الگوی راهبردی می تواند راهنمای مناسبی برای کشورهای انقلابی منطقه و همه کشورهای آزادی خواه دنیا باشد.
- ضرورت های تحقیق نیز از آنجا ناشی می شود که در صورت انجام نشدن این تحقیق:
- (۱) با طولانی تر شدن عمر انقلاب امکان بازشناسی مسیر صحیح انقلاب برای نسل های آینده به آسانی امکان پذیر نخواهد بود.
 - (۲) محورهای اساسی اندیشه های حضرت امام و رهبری (دکترین ها، اهداف و سیاست ها) در مورد نهادهای انقلابی برای آیندگان و جویندگان راه امام ناشناخته می ماند.
 - (۳) فرصت تأثیرگذاری بر تحولات منطقه (بیداری اسلامی) از دست می رود و شاهد نفوذ نظام های سیاسی سکولار در منطقه و انحراف انقلاب های آنان خواهیم بود.

هدف تحقیق ارائه الگوی نهادهاسازی در انقلاب اسلامی، براساس گفتمان امام و رهبری می‌باشد و سؤال تحقیق که متناظر باهدف تحقیق طرح شده است عبارت است از: الگوی راهبردی نهادهاسازی در انقلاب اسلامی ایران بر اساس گفتمان امام و رهبری چگونه الگویی است؟

مبانی نظری

الف - پیشینه تحقیق:

با بررسی‌های به عمل آمده یک پروژوی تحقیقاتی، دو/ رساله و سه/ مقاله علمی- پژوهشی مرتبط با موضوع این تحقیق وجود داشت که جنبه دانش افزایی آن‌ها نیز غیرقابل انکار است. در زیر به خلاصه این تحقیقات اشاره می‌شود.

۱. **پروژوی تحقیقاتی:** این پروژو با عنوان «نهاد و نهادمندی سیاسی در جمهوری اسلامی ایران» توسط سید رضا شاکری در سال ۱۳۸۱، در پژوهشکده مطالعات راهبردی انجام شده است. این تحقیق کوشیده است در سه مرحله به مسئله نهادمندی سیاسی در نظام جمهوری اسلامی ایران بپردازد: (۱) در بخش نظری، تحقیق می‌کوشد مفاهیم نهاد، نهادمندی و نگرش نهادی را روشن ساخته و اهمیت و کارآمدی نهادهاسازی و نهادمندی را از دریچه‌ی نگرش نهادی آزمون کند. (۲) در بخش عینی و مصداقی به تحلیل وضعیت نهادمندی سیاسی در ساختار و رفتار و عملکرد دستگاه سیاسی، «نظام جمهوری اسلامی» می‌پردازد. (۳) در مرحله سوم به طور مستقل راهبردهایی متناسب با ایران و مناسب با ماهیت تحقیق برای تقویت و بهبود نهادینگی سیاسی ایران پیشنهاد شده است.

۲. رساله‌ها:

رساله (۱): این رساله با عنوان «بررسی تأثیر نهادهای انقلابی بر تثبیت نظام جمهوری اسلامی» توسط خرم بقایی در سال ۱۳۹۰ در دانشگاه تهران انجام شده است. در نتیجه تحقیق آمده است: نظام جمهوری اسلامی در ابتدای انقلاب با مشکلات بسیار مهم سیاسی، اقتصادی، امنیتی و ... مواجه بوده، لذا می‌بایست به ترمیم سازمان‌های قبلی و ایجاد نهادهای جدید بپردازد. می‌توان گفت: نهادهای انقلابی به نوعی پاسخ به بد کارکردهای نظام پیشین بوده و هدف از تشکیل این نهادها، سامان بخشیدن به امور کشور در حوزه‌های مختلف بوده و این نهادها نقش مهمی در تثبیت نظام جدید ایفا نمودند.

رساله (۲): این رساله با عنوان «رساله نهادگرایی و جهاد سازندگی» توسط محمدجواد ابروانی (۱۳۷۷) در دانشکده مدیریت دانشگاه تهران انجام شده و در نتیجه تحقیق آمده است: جهاد سازندگی دارای ویژگی های شناخته شده نهادی مانند مردم گرایی، ارزش مداری، انعطاف پذیری، استمرار و پویایی بوده و بر اساس یافته های تحقیق میزان وجود ویژگی های نهادی در جهاد سازندگی متفاوت و به طور کلی به شرح زیر رتبه بندی شده است. اول؛ ولایت مداری، دوم؛ استمرار، سوم؛ ارزش مداری، چهارم؛ خودباوری، پنجم؛ مردم گرایی، ششم؛ دین مداری، هفتم؛ انعطاف پذیری، هشتم؛ فرهنگ خاص سازمانی، نهم؛ نوآوری و دهم؛ پویایی.

۳. مقاله های علمی - پژوهشی

مقاله ی علمی و پژوهشی (۱): این مقاله با عنوان «علل پیدایش نهادهای انقلابی پس از پیروزی انقلاب اسلامی» توسط سید رحیم ابوالحسنی (استاد دانشگاه تهران) انجام و در نتیجه این مقاله اشاره شده است که پیروزی انقلاب اسلامی مبین ظهور و غلبه باوری جدید در صحنه سیاسی و اجتماعی بود. در این باور، ارزش ها، هنجارها و علائمی مطلوب انسان ها بودند که مستلزم ساختاری نوین و مغایر با ساختار پیشین باشند؛ زیرا باور جدید در قالب ساختار قدیم قابل اجرا و تحقق نبود. از طرفی حذف آنی و همه جانبه نهادهای پیشین و جایگزین کردن نهادهای جدید بدون مطالعه و بررسی امری محال بوده و لذا راه حلی که امکان عملی داشت پیدایش و تولد نهادهای نوین انقلابی و استمرار انقلاب اسلامی نیز منوط به حیات و تکامل نهادهای انقلابی است.

مقاله ی علمی و پژوهشی (۲): «عنوان نهادهای انقلاب و تحولات اجتماعی - اقتصادی» محقق خلیجی، مدرس و رئیس دانشگاه علامه طباطبائی نتیجه تحقیق نهادهای انقلابی، مجموعه ای از ارزش ها، اعتقادات و باورهای سازمان یافته ای است که بنا بر ضرورت و نیازهای موجود در جامعه به وجود آمده و متشکل شده است. منظور از «نیازها» نیازهایی است که انقلاب آن ها را اقتضا می کند و یا آن ها را به وجود می آورد. وظیفه این نهادها متحول کردن تدریجی نهادهای قدیمی در جهت اهداف انقلاب اسلامی است.

مقاله ی علمی و پژوهشی (۳): این مقاله تحت عنوان «تحلیلی بر عوامل مؤثر در شکل گیری و ماندگاری سپاه» توسط محمدجواد الوندی، مدرس و عضو هیئت علمی دانشگاه امام حسین (علیه السلام) انجام و در نتیجه آن آمده است: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در کوران حوادث

پس از انقلاب به اقتضای ضرورت و نیازهای واقعی، باهدف حفاظت از دستاوردهای انقلاب اسلامی با حکم امام راحل تأسیس شد و پس از انقلاب، ساختارهای موردنیاز را به اقتضای شرایط ایجاد کرد و به تناسب تهدیدات معاندان و به اقتضای زمان باید روش و شیوه‌های خود را تغییر دهد تا از عهده‌ی وظیفه محول شده برآید.

جمع‌بندی پیشینه‌های مرتبط با رساله

نگاهی اجمالی به پروژه‌ها و تحقیقات انجام‌شده در خصوص نهادسازی در انقلاب اسلامی نشان می‌دهد که اغلب آن‌ها، به چگونگی و چرایی تشکیل نهادهای انقلابی پرداخته‌اند. این پژوهش‌ها نهادسازی و تشکیل و تأسیس نهادهای انقلابی در انقلاب اسلامی را نیاز انقلاب و مقتضیات آن دانسته‌اند. به عبارت دیگر هر یک از نهادهای انقلاب بر اساس یک ضرورت و در جهت رفع سریع یک مشکل از مشکلات انقلاب، به فرمان حضرت امام خمینی (رحمت الله علیه) و یا توسط مردم به صورت خودجوش ایجادشده و سپس مورد تأیید رهبری قرار گرفته و یا در اجرای قانون اساسی به وجود آمده‌اند؛ بنابراین چرایی و چگونگی ایجاد نهادهای انقلابی جزء اشتراکات تحقیقات گذشته و تحقیق حاضر بوده و جنبه دانش‌افزایی آن‌ها نیز غیرقابل انکار است؛ اما این تحقیق به دنبال تحلیل گفتمان امام و رهبری در ابعاد سه/۳ گانه دکرین، اهداف و سیاست‌ها در حوزه نهادسازی در انقلاب اسلامی است که در تحقیقات قبلی به آن توجه نشده و جزء نقاط افتراق با تحقیقات گذشته است. در این تحقیق ابعاد مختلفی از «نهادسازی در انقلاب اسلامی» موردتوجه قرار گرفته که به عنوان نوآوری این تحقیق محسوب می‌گردد. به عبارتی تحلیل گفتمان امام و رهبری در ابعاد سه/۳ گانه مدیریتی در خصوص نهادهای انقلابی و نهایتاً ارائه الگوی راهبردی نهادسازی در انقلاب اسلامی ایران از نوآوری‌های این تحقیق می‌باشد.

ب- مفهوم‌شناسی:

تعریف لغوی نهاد: «واژه نهاد به فتح [حرف] اول به معنی تأسیس کردن، وضع کردن، سازمان، مؤسسه، انجمن و نهاد به کسر [حرف] اول به معنی درون و سرشت به کاررفته است.» (قلی - پور، ۱۳۸۴: ۱۴) با مراجعه به لغت‌نامه دهخدا و فرهنگ لغت معین نیز درمی‌یابیم که واژه‌ی «نهاد» به دو صورت «نهاد» و «نهاد» با معانی متفاوت آمده است. «نهاد» در برابر واژه‌های سرشت، خلقت، فطرت و... قرار دارد و ناظر بر یک امر درونی است و «نهاد» در برابر ساخت، استمرار، بنیاد و مؤسسه، معانی ساختی از «نهاد» را مراد می‌کند. (ایروانی، ۱۳۸۰: ۱۴)

تعریف اصطلاحی نهاد: نهاد نظام سازمان یافته و پایداری از الگوهای اجتماعی است که رفتارهای تأیید شده و یکنواختی را در جهت برآورد ساختن نیازهای بنیادین جامعه ایجاد می کند. (بروس^۱، ۱۳۷۰: ۱۱۰) هانتینگتون در تعریفی از نهاد می گوید: نهادها الگوهای رفتاری پایداری، ارزشمند و تکرارشونده اند (هانتینگتون^۲، ۱۳۸۴: ۲۴-۲۳). در نگاه هندرسون^۳ (۱۹۹۱) نهاد معادل «انستیتیوشن» است. این واژه در چارچوب مطالعات فرهنگی بر آن طیف از قلمروهای ساختارمند اجتماعی اطلاق می گردد که در گذر زمان در یک جامعه برخوردار از قواعد، اصول، ساختارها، عناصر و اجزای معین می گردد (هندرسون، ۱۹۹۱: ۳۲). از نظر اسکات نهاد ساختاری است انطباق پذیر با بعد ارزشی بسیار قوی (اسکات^۴، ۱۹۹۵: ۱۸). از نظر سلز نیک فرایند نهادی شدن، فرایند رشد ارگانیک است که در آن سازمان ها با تلاش های گروه های درونی و ارزش های جامعه ی بیرونی سازگار می شوند (پرو^۵، ۱۹۸۶: ۸۶).

بنابراین از دیدگاه دانشمندان غربی نهاد معادل «انستیتیوشن»، یعنی سازمانی که در گذر زمان در یک جامعه برخوردار از قواعد، اصول، ساختارها، عناصر و اجزای معین می گردد و با داشتن بعد ارزشی در جهت برآورد ساختن نیازهای بنیادین جامعه تلاش می کند.

تعریف نهادهای انقلابی در انقلاب اسلامی ایران: نهادهای انقلابی در انقلاب اسلامی بر اساس مصوبه مورخه ۱۳۶۴/۱۱/۶ مجلس شورای اسلامی این چنین تعریف گردیده است: «منظور از نهاد انقلاب اسلامی موضوع این مصوبه؛ واحد سازمانی مشخصی است که پس از پیروزی انقلاب اسلامی، بر اساس ضرورت ها و نیازهای انقلاب اسلامی بنا به فرمان ولی فقیه و یا به ابتکار و اراده مردم به صورت خودجوش ایجاد گردیده و سپس به طور مستقیم یا غیرمستقیم مورد تأیید رهبری، شورای انقلاب و یا مجلس شورای اسلامی قرار گرفته و یا در اجرای قانون اساسی بعد از انقلاب تأسیس گردیده است.»

تعریف نهاده سازی در انقلاب اسلامی: به ساختارهای سازمانی منعطف و هم راستا با ارزش های انقلاب که در حین و بعد از پیروزی انقلاب اسلامی بنا بر ضرورت، اقتضائات و نیازهای جامعه انقلابی در حوزه های مختلف امنیتی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی، بنا به فرمان رهبری و یا به

1-Brouse

2-Hungtington

3-Henderson

4 -Scott

5-Perrow

ابتکار و اراده مردم و تأیید رهبری و یا در اجرای قانون اساسی به منظور حفظ و تثبیت انقلاب و نیل به اهداف و آرمان‌های انقلاب اسلامی تأسیس گردیده‌اند. (تعریف از محقق)

مفهوم نهاد در منظومه نظری انقلاب اسلامی دارای وجوه متمایز با مفهوم رویکرد غربی آن است. از این منظر اگر نهادها را مجموعه‌ای از یک نیاز و ضرورت انقلاب اسلامی بدانیم که ساختار و کارکرد مشخصی دارد، ویژگی اساسی آن‌ها توانایی حفظ و گسترش ارزش‌های برآمده از فرانهاد دین است. چون انقلاب ایران یک انقلاب اسلامی است، بنابراین نهادهای برآمده از آن نیز مبتنی بر ارزش‌های دینی و اسلامی هستند. در انقلاب اسلامی وجود نهادهای انقلابی باوجود انقلاب پیوند خورده و ریشه این نهادها باگذشت زمان در وجود انقلاب عجین شده و عمیق‌تر نیز می‌شود. نهادهای انقلابی علاوه بر تمایز اساسی که با نهادها از منظر غربی دارند، واجد وجوه تمایزی نیز با سازمان‌های رسمی کشور هستند. در جدول زیر ویژگی‌های نهادهای انقلابی با سازمان‌های رسمی کشور از منظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) آورده شده است.

جدول ۱: مقایسه ویژگی‌های نهادهای انقلابی با سازمان رسمی از منظر مقام معظم رهبری

ردیف	نهاد	سازمان
۱	انعطاف‌پذیری	خشکی و انعطاف‌ناپذیری
۲	انطباق‌پذیری با شرایط گوناگون	تصلب
۳	عمل اقتضایی و متناسب با نیاز	عمل از پیش طراحی شده
۴	قانون‌پذیری پویا	قانون‌پذیری الزامی
۵	به‌روز شوندگی	درجا زدن
۶	دارای ابعاد ارزشی قوی	لزوماً چنین نیست
۷	آمادگی در هر مکان و در هر زمان لازم	آمادگی در مأموریت از پیش تعیین شده
۸	فرهنگ‌سازمانی انقلابی و اسلامی	فرهنگ‌سازمانی خاص با توجه به مأموریت

ج- نظریه‌های مرتبط

بر مبنای رویکرد تاریخی نسبت به دیدگاه‌های نهادگرایی، سه دوره قابل تشخیص است. دوره‌ی اول که از اواخر قرن نوزدهم شروع شد و تا اواسط قرن بیستم ادامه داشت، مشتمل بر دیدگاه‌های صاحب‌نظران علوم سیاسی و اجتماعی است که با عنوان نهادگرایان اولیه قابل بررسی است. از نهادگرایان بنام اولیه می‌توان از کولی^۱، هنوز^۲، پارسونز^۱، دورکیم^۲ و ماکس وبر^۳ نام برد، دوره‌ی

1-Cooley

2-Hughes

دوم از دهه ۱۹۵۰ آغاز و تا دهه ۷۰ به طول انجامید و مرکز ثقل آن دیدگاه سلزنیک^۱ می باشد و دوره سوم که از دهه ۷۰ آغاز و تاکنون ادامه دارد و مشتمل بر دیدگاه های نهادگرایان جدید (نئونهادگرایان) است، از تئوریسین های بنام این دوره می توان از «برگر»^۲ نام برد (ایروانی، ۱۳۸۰: ۸۸). در ادامه به نظرات برخی از این اندیشمندان پرداخته خواهد شد. نظریه ی نهادی ریشه در کارهای دورکیم و وبر دارد، دورکیم از بنیان گذاران و صاحب نظران این حوزه است. وی بر آن است که نهادهای گوناگون، همگی مشروط به سازمان اجتماعی اند. محیط اجتماعی در همان حال که علت نهادهای گوناگون است به همان سان خود نیز جزء مجموعه ای از نهادهای گوناگون محسوب می شود؛ بنابراین با شناخت محیط اجتماعی می توان نهادهایی را که برای آن لازم هستند نیز تعیین کرد (آرون^۳، ۱۳۶۴: ۴۸). دورکیم عمدتاً در مورد منشأ نهادها بحث می کند و در خصوص نهادهای انقلابی و فرایند نهاده سازی در انقلاب ها بحثی ندارد ولی مطالعه سازمان با رویکرد نهادی از سال ۱۹۵۰ باکار پارسونز شروع شد. پارسونز در تجزیه تحلیل نهادی، بر روابط بین سازمان ها و محیط تأکید دارد. به نظر پارسونز نهادها سامانه ای از هنجارها هستند که روابط افراد را با یکدیگر قانونمند و منظم می کنند و نهادها هستند که تعریف می کنند روابط افراد چگونه باید باشد.

به نظر پارسونز ارزش ها و هنجارهای مشترک مبنایی برای نظم اجتماعی پایدار در سطح جامعه یا سازمان است. وی تأکید زیادی بر جنبه ی نهادی هنجارها داشته و معتقد است هر قدر افراد معیارها، هنجارها و الگوهای مشترک را بیشتر باور داشته باشند و از آن پیروی کنند، اعمال آنها بیشتر نهادی می شود. (اسکندری، ۱۳۹۱: ۶۷) پارسونز نیز بحثی در خصوص نهادهای انقلابی و فرایند نهاده سازی در انقلاب ها ندارد. بعد از پارسونز، سلزنیک به تحقیق در مورد نهادها می پردازد، وی از صاحب نظران بنام این حوزه است و دیدگاه نهادی او شهرت دارد، اساس دیدگاه سلزنیک درباره ی سازمان ها تمایز بین فرایند عقلانی، سوگیری ابزاری و کارایی هدایت شده ی اداری و فرایند سرشار از ارزش، انطباق پذیر و حساس نهادینه شدن است. از نظر وی نهادی شدن فرایند رشد ارگانیسم است که در آن سازمان با تلاش های گروه های درونی و ارزش های جامعه بیرونی

-
- 1-Parsons
 - 2-Durkheim
 - 3-Max weber
 - 4-Selzwick
 - 5-Berger
 - 6- Aron

سازگار می‌شود. سلزینک می‌گوید که رهبر اداری هنگامی یک سیاستمدار خواهد شد که از قدرت‌های خلاق خود برای شناخت و هدایت این فرایند استفاده کند. از نظر وی یکی از وظایف مهم رهبر نهادی پیوند دادن اعضاء سازمان به مدیریت متعهد با مفهوم بالایی از هویت، هدف و تعهد است (ایروانی، ۱۳۸۰: ۶۰). آرتور استینکمب از شاگردان سلزینک نیز به نقش قدرت در تعریف نهاد اهمیت زیادی می‌دهد. او نهاد را ساختاری می‌داند که در آن افراد متعهد می‌شوند برخی از ارزش‌ها یا منافع را حفظ کنند. به نظر وی سامانه‌ی ارزشی سازمان، تحت تأثیر سامانه‌ی ارزشی حاکمان و صاحبان اصلی قدرت در سازمان است، نه سامانه‌ی ارزشی همه‌ی افراد. این قدرت افراد است که حمایت محیطی را برقرار می‌کند و موجب تداوم و ثبات سازمان می‌شود (همان: ۷۰). رشد و توسعه تئوری نهادگرایی از سال‌های دهه ۱۹۷۰ شروع شد و در دهه‌های اخیر گسترش یافت. آثار جدید نهادگرایی عمدتاً مبتنی بر کار پیتربگر^۱ استوارند. کامل‌ترین و پرنفوذترین جنبه دیدگاه‌های برگردن، در کار او با لاکمن^۲ مشهور است. آن‌ها استدلال می‌کنند که واقعیت اجتماعی، یک ساخت انسانی است که از کنش‌های متقابل اجتماعی پدید می‌آید (دیوید^۳، ۱۹۸۱: ۱۳۹).

انواع نهادها در انقلاب اسلامی ایران

نهادهای انقلابی از لحاظ تشابه عملکرد و حوزه‌ی کاری از سوی مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (رحمت الله علیه) به پنج/۵ دسته به شرح زیر تقسیم می‌شوند:

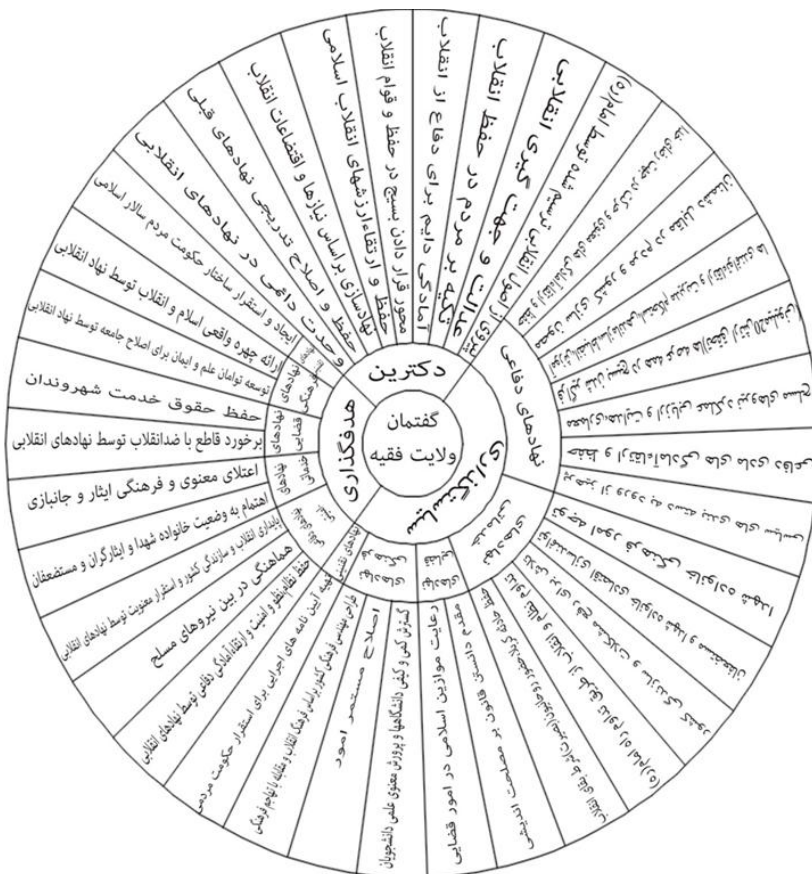
- ۱- **نهادهای تقنینی شامل:** شورای انقلاب اسلامی، شورای شهر و روستا، مجمع تشخیص مصلحت نظام و شورای بازنگری قانون اساسی. ۲- **نهادهای قضایی شامل:** دادسرا و دادگاه‌های انقلاب اسلامی، هیئت رسیدگی به شکایات، هیئت عفو زندانیان، سازمان تعزیرات حکومتی، هیئت گزینش اداری، ستاد اصلاح زندان‌ها، دادگاه‌های خاص، دادگاه ویژه روحانیت، دادگاه امور صنفی، دادگاه نیروهای مسلح، دادگاه‌های ویژه شهرداری تهران، دادگاه انتظامی قضات، دادگاه اصل ۴۹ قانون اساسی. ۳- **نهادهای فرهنگی شامل:** نهضت سوادآموزی، ستاد و شورای عالی انقلاب فرهنگی، شورای عالی تبلیغات اسلامی، شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی، سازمان تبلیغات اسلامی، شورای عالی مدیریت حوزه علمیه قم، جهاد دانشگاهی، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام

1-Peter Berger

2-Luckman

3-David

خمینی (رحمت ا... علیه) ۴- **نهادهای خدماتی شامل:** بنیاد مستضعفان و جانبازان، کمیته‌ی امداد امام خمینی (رحمت ا... علیه)، بنیاد ۱۵ خرداد، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، جهاد سازندگی، بنیاد شهید انقلاب اسلامی. ۵- **نهادهای دفاعی شامل:** کمیته‌های انقلاب اسلامی، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، فرماندهی کل قوا، بسیج مستضعفین، شورای عالی دفاع، شورای عالی پشتیبانی جنگ (حاضری، ۱۳۸۵: ۲۹۷-۲۸۸)؛ بنابراین در این پژوهش تقسیم‌بندی بالا به‌عنوان معیار نهاد انقلابی در نظر گرفته شده است.

شکل ۱: مدل مفهومی تحقیق

روش‌شناسی

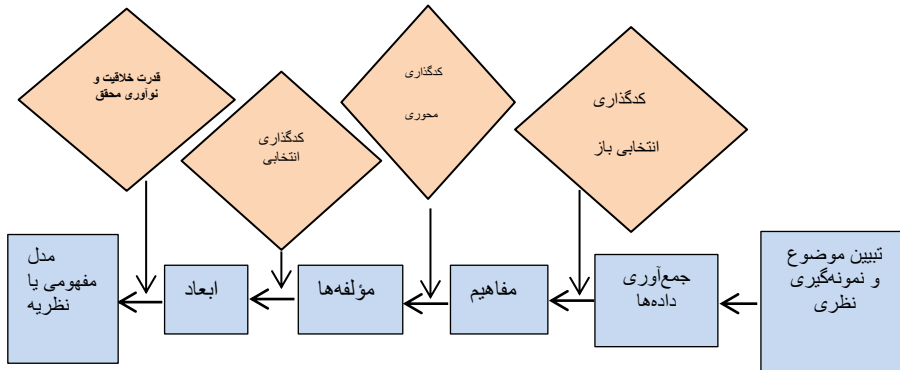
این تحقیق از نوع کاربردی و توسعه‌ای بوده و با استفاده از روش آمیخته انجام شده است. جامعه آماری تحقیق حاضر مشتمل بر کلیه آثار، اندیشه‌ها، آراء، نظرات، رهنمودها و تدابیر حضرت امام خمینی (رحمت الله علیه) و حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) در حوزه نهادهای انقلابی و همچنین صاحب‌نظران و خبرگان کشور در حوزه پیش‌گفته که دارای ویژگی‌های زیر باشند.

۱- مسئولین عالی نهادهای انقلابی از ابتدای انقلاب تا امروز و کارشناسان و مسئولینی که در تشکیل نهادهای انقلابی دارای نقش مهمی بوده‌اند. ۲- اساتید دانشگاه‌ها (با مدرک دکتری در رشته‌های علوم سیاسی و روابط بین‌الملل و جامعه‌شناسی سیاسی). ۳- پژوهشگرانی که تحقیق علمی- پژوهشی یا پروژه‌های تحقیقاتی در حوزه‌ی موضوع نهادهای انقلابی انجام داده باشند. نمونه‌گیری در این تحقیق به صورت هدفمند و در حد کفایت (اشباع نظری) انتخاب شدند. در نمونه‌گیری هدفمند افرادی به عنوان نمونه انتخاب می‌شوند که در راستای اهداف تحقیق اشراف اطلاعاتی کاملی داشته و به عنوان خبره و صاحب‌نظر در این حوزه قرار داشته باشند.

در این تحقیق از هر دو روش گردآوری اطلاعات، یعنی روش‌های میدانی و روش کتابخانه‌ای استفاده شده است. ابزار گردآوری داده‌ها در بخش اسنادی فیش‌برداری و در بخش میدانی پرسشنامه محقق بوده است. در این تحقیق پرسشنامه‌ها پس از طراحی به اساتید و خبرگان ارائه گردید و آنان پس از انجام اصلاحاتی روایی آن را تأیید نمودند. پایایی ابزار تحقیق نیز از روش آلفای کرونباخ به دست آمد. به این صورت که ضریب آلفای کرونباخ به دست آمده (a) بالاتر از ۰/۸۲ بوده و حاکی از پایایی تحقیق است. از روش‌های تحلیل محتوای کیفی و کمی جهت تحلیل اندیشه‌ها، آراء، نظرات، رهنمودها و تدابیر راهبردی امام خمینی (رحمت الله علیه) و امام خامنه‌ای (مدظله العالی) در خصوص نهادهای انقلابی استفاده شده است. با نگرش به اینکه در این تحقیق از تکنیک تحلیل محتوا کیفی و کمی و روش نظریه‌مبنایی بهره گرفته شده است؛ به اختصار این تکنیک پژوهشی نیز مورد بررسی قرار می‌گیرد.

مراحل نظریه داده بنیاد و توسعه مدل: در روش نظریه داده بنیاد، کشف یا تولید نظریه بر مبنای واقعیات موجود و از طریق جمع‌آوری نظام‌مند داده‌ها انجام می‌شود. در این شیوه، ابتدا کدهای مناسب به بخش‌های مختلف داده‌ها اختصاص می‌یابد. این کدها در قالب «مفهوم» تعیین می‌شوند که آن را «کدگذاری باز» می‌نامند. سپس پژوهشگر با اندیشیدن در مورد ابعاد متفاوت

این مقوله‌ها و یافتن پیوندهای میان آن‌ها به «کدگذاری محوری» اقدام و مؤلفه‌ها احصاء می‌گردد، سپس از تجميع مؤلفه‌های هم‌معنی و ارتباط بین آن‌ها مقوله‌ها را به دست می‌آورد که این مرحله را «کدگذاری انتخابی» می‌گویند. مدل فرایند اجرای نظریه داده بنیاد به صورت زیر است:

شکل ۲: مدل توسعه یافته فرایند اجرای گراند تئوری (زارعی، ۱۳۸۷: ۹۸)

تعاریف عملیاتی متغیرها

الگوی راهبردی نهاده سازی در انقلاب اسلامی:

«الگویی است که در آن دکترین، اهداف، سیاست‌ها و روابط بین آن‌ها در فرایند تصمیم سازی و تصمیم‌گیری برای اداره امور کشور در حوزه نهاده سازی انقلابی در انقلاب اسلامی تعریف شده و می‌تواند به عنوان مدلی در اداره حکومت در حوزه پیش‌گفته بکار گرفته شود» (شورای ویژه طرح ملی نظام حکومتی الگو، ۱۳۹۱/۵/۱۲).

گفتان امام و رهبری در حوزه نهاده سازی در انقلاب اسلامی:

«گفتمان غالب جمهوری اسلامی ایران است که بر پایه اندیشه‌ها، آراء، نظرات، رهنمودها و تدابیر امام خمینی (رحمت الله علیه) و امام خامنه‌ای (مدظله العالی) شکل گرفته است و ریشه در آموزه‌های دینی و اسلام ناب محمدی (صلی الله علیه و آله و سلم) دارد و بر اساس اصل پیشرفته ولایت فقیه در تصمیم‌گیری‌ها و اداره امور کشور در حوزه نهاده سازی و نهادهای انقلابی در انقلاب اسلامی برای مسئولان و کارگزاران نظام هدایت‌گر بوده و تصمیم‌ها و انجام فعالیت‌ها را در همه سطوح همسو، هماهنگ و هم‌افزا می‌نماید» (همان).

امور نهادسازی در انقلاب اسلامی:

«منظور از امور نهادسازی انقلابی در جمهوری اسلامی ایران مجموعه تصمیمات، اقدامات و فعالیت‌های مدیریتی (در محورهای دکترین، اهداف، سیاست‌ها) است که مسئولان و کارگزاران نظام مقدس جمهوری اسلامی در حوزه پیش‌گفته در سطوح راهبردی به‌منظور تحقق رسالت و اجرای مأموریت‌های فردی، سازمانی، بخشی، ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی به انجام می‌رساند» (همان).

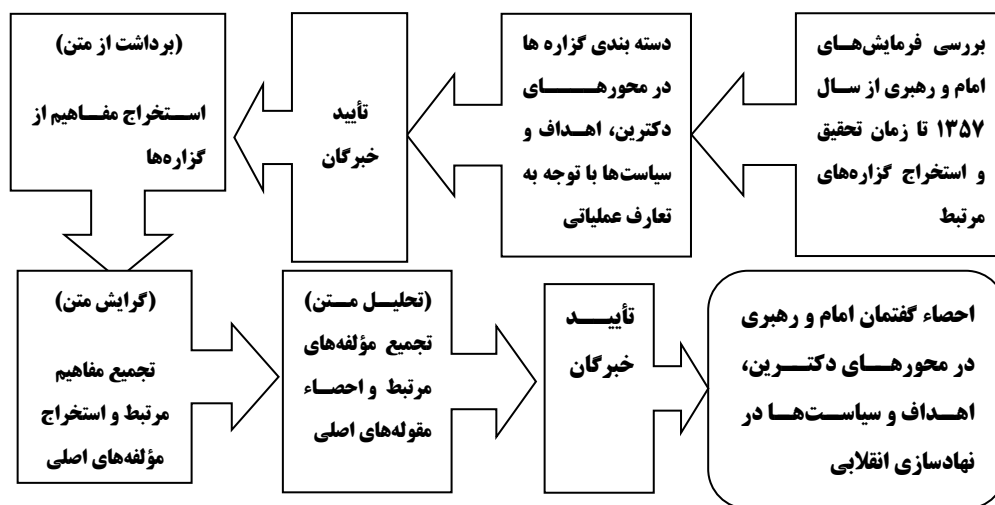
تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

به‌منظور بررسی آماری و تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری‌شده، از آمار توصیفی استفاده‌شده است و بدین منظور در ابعاد دکترین، اهداف و سیاست‌ها پرسش‌نامه‌هایی در قالب ۳۸ مؤلفه مبتنی بر ۱۱۷ سؤال (گویه) تنظیم گردید و از جامعه نمونه آماری خواسته شد اهمیت یا وزن آن‌ها را از (۱ تا ۵) مشخص نمایند. با توجه به جدول تحلیل آمار توصیفی اکثر اعضای جامعه خبره «مؤلفه‌های بعد دکترین، اهداف و سیاست‌ها» را تأیید نمودند و میزان شدت اکثر مؤلفه‌های آن‌ها نیز در حد «زیاد و خیلی زیاد» است. یعنی این‌که با توجه به نتایج حاصل از استخراج آمارهای توصیفی که میانگین این مؤلفه‌ها در بین پاسخ‌گویان این پژوهش بر روی طیف ۰ تا ۵ قرار دارد، می‌توان گفت دکترین‌ها، اهداف و سیاست‌های استخراج‌شده توسط محقق بر اساس بیانات، اندیشه‌ها و آراء حضرت امام خمینی (رحمت الله علیه) و مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در نهادهای انقلابی مورد تأیید خبرگان قرار گرفته و صحیح می‌باشد. از آمارهای استنباطی نیز به شرح زیر برای بررسی نرمال بودن ابعاد و مؤلفه‌ها از آزمون کلموگروف - اسمیرنف (K-S) استفاده‌شده است. برای اندازه‌گیری میزان همبستگی و ارتباط بین ابعاد با مؤلفه‌ها و زیر مؤلفه‌ها از ضریب همبستگی پیرسون و برای اولویت‌بندی مؤلفه‌های مربوط به هر کدام از ابعاد از آزمون فریدمن و برای اطمینان از اعتبار مدل مفهومی از معیارهایی تحت عنوان معیارهای نیکویی برازش استفاده‌شده است.

یافته‌های حاصل از تحلیل محتوای کیفی فرمایش‌های امام و رهبری

از آنجاکه اغلب نهادهای انقلابی پس از تأسیس زیر نظر بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران حضرت امام (رحمت الله علیه) و پس از رحلت آن بزرگوار زیر نظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) انجام وظیفه نموده‌اند، لذا تعیین خط‌مشی‌های کلی، سیاست‌ها و اهداف آن‌ها معمولاً توسط این

بزرگواران انجام گرفته است. پس با مراجعه به بیانات، تقریرات، احکام و فرامینی ارزشمند آنان می توان از نگاه ژرف اندیشانه آنان دکرترین، اهداف، سیاست ها و سایر اصول مدیریتی را که آنان در نهادهای انقلابی به کار بسته اند را به دست آورد. درباره تحلیل گفتمان نیز روش های گوناگونی تاکنون ارائه شده است. روش ون دایک، روش فرکلاف، روش لاکلاوموفه از مهم ترین روش ها در این زمینه است (بشیر، ۱۳۹۰: ۱۰). در این تحقیق از شیوهی لاکلاوموفه که تناسب بیشتری با این تحقیق دارد بهره گیری شده است. در الگوی زیر مراحل مختلف تحلیل گفتمان (تحلیل محتوای کیفی فرمایش های امام و رهبری) با روش ها و تکنیک های علمی در قالب دکرترین، اهداف و سیاست ها نشان داده شده است.

شکل ۳: الگوی مراحل مختلف تحلیل گفتمان امام و رهبری

بدیهی است ذکر تمام فرمایش های امام و رهبری، مرتبط با نهادهای انقلابی در حوزه های پیش گفته و مراحل مختلف تحلیل گفتمان به دلیل حجم گسترده در این مقاله امکان پذیر نیست، بنابراین به مثالی از مراحل تحلیل گفتمان در حوزه «دکرترین» اکتفا شده و نتایج حاصل از تحلیل محتوای فرمایش های امام و رهبری در قسمت نتیجه تحقیق خواهد آمد.

نمونه ای از تحلیل محتوای کیفی فرمایش های امام و رهبری (در حوزه دکرترین)

مرحله اول: احصاء مفاهیم (گرایش) از متن فرمایش های امام و رهبری

جدول ۲: احصاء مفاهیم (گرایش) از گزاره‌ی دارای مفهوم

شناسه / کد	گزاره دارای مفهوم برگرفته از متن فرمایش‌های امام و رهبری در حوزه «دکترین»	مفهوم (برداشت از متن) در حوزه دکترین
A1	حفظ موجودیت انقلاب، کار اول ماست و بسیجی کسی است که دفاع از انقلاب را به عهده می‌گیرد.	دفاع از انقلاب به‌وسیله نهاد انقلابی بسیج
A2	اگر بگویم قوام انقلاب به بسیج است، حرف گزافی نگفته‌ایم... همه باید بر اساس این واقعیت، حرکت و برنامه‌ریزی و پشتیبانی و اقدام کنند... بسیج نشان داد که بهترین مدافع انقلاب و اسلام است.	قوام انقلاب به بسیج است همه باید بر اساس این حرکت و برنامه‌ریزی و اقدام کنند
A3	کسانی که در فرهنگ هستند باید فرهنگ را اصلاح بکنند کسانی که در وزارتخانه هستند باید وزارتخانه‌ها را تصفیه کنند	اصلاح تدریجی سازمان و وزارتخانه‌های حکومت سابق
A4	بسیج... در وقت نیاز کشور، همراه نیروهای مسلح، بیشترین و سنگین‌ترین بار را به دوش می‌گیرد.	عملکرد نهاد انقلابی بسیج متناسب با نیاز انقلاب
A5	آنچه که به‌عنوان سپاه به وجود آمد به اقتضاء نیاز زمان بود...	نهادسازی به دلیل نیازها و اقتضائات انقلاب
A6	جهاد سازندگی، یک‌وقت در یک روستای دورافتاده... یک‌وقت در جلو خط مقدم جبهه کاردارند، در همه این موارد می‌تواند حضور پیدا کند و ساختار متناسب را برای آن نیاز... به وجود بیاورد، این خصوصیت نهاد است.	انعطاف نهاد انقلابی متناسب با نیاز و با شرایط
A7	مبادا در بین برادران سپاه کسانی پیدا شوند که در مأموریت‌های سپاه و یا در ضرورت‌های بی‌شماری که نسبت به این نهاد انقلابی وجود دارد، اندکی شک کنند.	حفظ نهادهای انقلابی بر اساس نیازهای کشور
A8	از عواید [بنیاد مستضعفان] برای تأمین نیازهای جانبازان عزیز که شهدای زنده‌ی انقلاب و یادگارهای ارزنده‌ی مقاومت ملت ایران می‌باشند، استفاده نمایید.	تأمین نیازهای جانبازان توسط نهادهای انقلابی
A9	وظیفه‌ی این بخش [بخش فرهنگی بنیاد] تأسیس مدارس برای مستضعفان، تقسیم امکانات آموزشی، اعطای بورس تحصیلی و رفع مشکلات آموزشی این قشر است.	تأمین امکانات و خدمات برای مستضعفان توسط نهاد انقلابی
A10	بهره‌گیری هر چه بیشتر از امکانات و تأمین خدمات و خودکفایی جانبازان عزیز و حفظ و اعتلای فرهنگ ایثار و جانبازی و رسیدگی به امور طبقات ضعیف	خدمت‌رسانی به جانبازان و مستضعفان و حفظ و اعتلای فرهنگ ایثار و جانبازی توسط نهاد انقلابی
A11	امیدوارم... پس از تجمیع نهادهای متولی امور ایثارگران و تشکیل بنیاد شهید و امور ایثارگران، در چارچوب مأموریت راهبردی بنیاد، مبنی بر «کمک به ارتقاء سطح زندگی مادی، معنوی و فرهنگی مستضعفان و محرومین جامعه...» از همه‌ی توان و ایمان خود بهره‌گیرید.	کمک به ارتقاء سطح زندگی مادی، معنوی و فرهنگی مستضعفان و محرومین جامعه توسط نهاد انقلابی

مرحله دوم: احصاء مقوله‌ها از مفاهیم (جهت‌گیری و تحلیل توجیهی)

جدول ۳: احصاء مؤلفه‌های اصلی (مقوله‌ها) از مفاهیم

مقوله‌ها (گرایش متن) در حوزه دگرترین	مفاهیم
خدمت‌رسانی به مستضعفان و محرومان توسط نهادهای انقلابی	رسیدگی به وضع مستضعفین، محرومین، بازسازی خرابی‌ها با مشارکت همه‌ی اقشار مردم- تأمین امکانات و خدمات برای مستضعفان- برای حل مشکلات مردم و کمک به پیشرفت کشور
اصلاح تدریجی سازمان‌های حکومت قبلی	حفظ سازمان‌های حکومت قبلی بر اساس نیاز انقلاب- حفظ و اصلاح تدریجی سازمان و وزارتخانه‌های حکومت سابق
نهاده‌سازی با توجه به نیازها و اقتضائات، انقلاب	نهاده‌سازی انقلابی به دلیل نیازها و اقتضائات انقلاب- نهاد انقلابی متناسب با نیاز و منعطف با شرایط- حفظ نهادهای انقلابی بنا بر نیاز- نهاد انقلابی متناسب با نیاز انقلاب
حفظ و ارتقاء ارزش‌های اسلامی در نهادهای انقلابی (عامل قدرت و موفقیت)	مهم‌ترین عامل موفقیت توجه به خدا و کمک خواستن از او- عوامل قدرت انقلاب: ایمان، عمل صالح و اخلاص- ایمان، تقوا و عمل صالح عوامل ایجاد قدرت در نهادهای انقلابی- اخلاص عامل مهم در نهادهای انقلابی- پایه‌ی نظام انقلابی بر روح ایمان و جهاد و ایثار مردم استوار است- نظام انقلابی متکی به مردم و ایمان متزلزل نمی‌شود
نهاد انقلابی بسیج محور دفاع از انقلاب و عامل قوام انقلاب	دفاع از انقلاب به‌وسیله نهاد انقلابی بسیج- قوام انقلاب به بسیج است همه باید بر اساس این حرکت و برنامه‌ریزی و اقدام کنند - عملکرد نهاد انقلابی بسیج متناسب با نیاز انقلاب

مرحله سوم: مقوله‌های اصلی در حوزه دگرترین

جدول ۴: مقوله‌های اصلی در حوزه دگرترین

مقوله‌های اصلی دگرترین نهاده‌سازی انقلابی در انقلاب اسلامی	اساس گفتان امام و رهبری در نهاده‌سازی انقلابی
نهاده‌سازی با توجه به نیازها و اقتضائات، انقلاب	
محور قرار دادن نهاد انقلابی بسیج در دفاع از انقلاب و قوام آن	
حفظ و اصلاح تدریجی سازمان‌های حکومت قبلی	
حفظ و ارتقاء ارزش‌های اسلامی در نهادهای انقلابی عامل (موفقیت، قدرت)	
خدمت‌رسانی به مستضعفان و محرومان توسط نهادهای انقلابی	

مراحل بالا نمونه‌ای از تحلیل محتوای کیفی فرمایش‌های امام خمینی (رحمت الله علیه) و امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بود. بدیهی است تمام فرمایش‌های امام و رهبری در حوزه‌های دگرترین، اهداف و سیاست‌ها مورد تحلیل قرار گرفته و نتایج آن پس از آزمون‌های علمی و تأیید خبرگان در قسمت نتیجه آمده است.

یافته‌های حاصل از تحلیل محتوای «کمی» فرمایشات حضرت امام و رهبری

تحلیل محتوا کمی یکی از مهم‌ترین فن‌های پژوهشی در علوم اجتماعی است. تاریخ تحلیل محتوا ریشه در شیفتگی روزنامه‌نگاران به ارقام دارد با این تصور که بیان کمی متقاعدکننده‌تر از بیان کیفی است (کرپندورف، ۱۳۸۶: ۷). پس از بررسی تکنیک‌های مختلف تحلیل محتوای کمی مانند (تحلیل محتوای عمل‌گرایانه، تحلیل محتوای معنایی، تحلیل عناوین، تحلیل خصوصیات، تحلیل توصیف، تحلیل علائم) به نظر محقق و با نظر اساتید تحلیل محتوای «معنایی» مناسب‌ترین تکنیک جهت تحلیل فرمایش‌های امام و رهبری تشخیص داده شد، زیرا این تکنیک علائم یا کدها را برحسب معنایشان طبقه‌بندی می‌کنند، نه کلمات و کلیدواژه‌های تکراری؛ یعنی این که عبارت‌هایی که هم معنای مقوله‌های اصلی است و توسط امام و رهبری در مورد نهادهای انقلابی به کار برده شده است استخراج و میزان فراوانی آن‌ها محاسبه شده است. نتایج تحلیل محتوای کمی فرمایش‌های امام و رهبری در حوزه «دکترین، اهداف و سیاست‌ها» در قسمت نتایج تحقیق به ترتیب بیشترین فراوانی آمده است و این یافته‌ها نشان می‌دهد که در منظومه فکری امام و رهبری «حفظ و ارتقاء ارزش‌های اسلامی در نهادهای انقلابی» بیشترین جایگاه را دارد.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد:

الف- نتیجه‌گیری

انقلاب اسلامی یک الگوی حکومتی سالم بشری، مستقل و عزتمند را به جهان ارائه کرده است که در آن نیازهای انسانی افراد از جمله کرامت انسانی، اعتماد به نفس، اعتقاد به توانستن، استقلال از بیگانگان، آزادی و آزادی و مشارکت گسترده سیاسی در آن ارائه شده است. جوهره سیاسی انقلاب، گسترش شتابان آگاهی سیاسی و تحرک سریع گروه‌های تازه، به صحنه سیاست است. انقلاب نمونه شدید انفجار اشتراک سیاسی است. (روبرت^۱، ۱۹۶۶: ۷) اما یک انقلاب کامل مرحله دومی نیز دارد که همان ایجاد و نهادمندی یک سامان سیاسی نوین است. بعد از هر انقلاب برای مدتی هرج و مرج و نابسامانی گریبان گیر مردم می‌شود و این وضعیت باعث می‌گردد که بعضاً سال‌های سال شکل‌گیری نظام حکومتی جدید و تدوین قانون اساسی به طول بینجامد و چه بسا انقلاب از مسیر اصلی خود منحرف گردد، چنانچه سرنوشت انقلاب کبیر فرانسه، انقلاب اکتبر روسیه، انقلاب مشروطیت در ایران و ... همگی حاکی از چنین وضعیتی است.

ظرفیت ایجاد نهادهای انقلابی از کارهای اساسی رهبری هر انقلابی است. در انقلاب اسلامی ایران حضرت امام خمینی (رحمت الله علیه) با استفاده از تجربه‌های سایر انقلاب‌ها و با برخورداری از شخصیتی عرفانی و علمی و توانستند با حداقل هزینه انتقال قدرت را به‌خوبی انجام داده و دوران فراز و نشیب پیروزی انقلاب را پشت سر گذاشته و در ادامه این راه نورانی جانشین صالح ایشان امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) نیز به سبب تجربه‌های متعدد در سطوح بالای مدیریت نظام و برخورداری از بینش سیاسی بالا و معنویت و تقوای الهی، کاروان انقلاب را به شایستگی به‌پیش ببرند. معمولاً تأسیس نظام به‌عنوان مرحله دوم انقلاب، بسیار حساس و دشوار است و با توجه به تغییر جهت‌گیری‌ها و خلق موقعیت‌های تازه، مهم‌ترین مسئله‌ی دوران پس از پیروزی انقلاب است. لازم به یادآوری است که یکی از مهم‌ترین مراحل «نظام سازی» در هر انقلابی، مقوله‌ی «نهادهاسازی» در آن انقلاب است که می‌تواند در تثبیت و استقرار نظام جدید نقش اساسی ایفا نماید. «از همین روی پس از انقلاب به‌سرعت شاهد تأسیس نهادهای انقلابی به‌فرمان رهبر انقلاب اسلامی، امام خمینی (رحمت الله علیه) هستیم، به‌نحوی که از فردای پیروزی انقلاب، یعنی بیست و سوم بهمن‌ماه سال ۵۷، اولین نهاد انقلابی با عنوان «کمیته انقلاب اسلامی» به‌فرمان رهبر انقلاب تأسیس شد که وظیفه‌اش تأمین و حفظ امنیت بود. پس‌از آن و بر اساس نیازها و ضرورت‌ها، نهادهای انقلابی دیگری به وجود آمدند» (عیوضی، ۱۳۸۸: ۸۸۹). حتی نهاد انقلابی «شورای انقلاب» که یکی از مهم‌ترین نهادهای انقلابی بود و در استقرار نظام انقلابی و انتقال قدرت از نظام ستم‌شاهی به انقلاب اسلامی نقش بسیار ارزشمندی داشت، یک ماه قبل از پیروزی انقلاب (۵۷/۱۰/۲۲) به‌فرمان حضرت امام (رحمت الله علیه) تشکیل گردید. امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در خصوص هنر انقلاب اسلامی ایران در نهادهاسازی انقلابی در دیدار فرماندهان سپاه پاسداران در مورخه ۱۳۸۹/۴/۲۳ می‌فرماید: «یکی از هنرهای بزرگ انقلاب ایجاد نهادها بود، یعنی همین ساختارهای منعطف همه‌کاره‌ی همه‌فن‌حریف، مثل جهاد سازندگی، ... یک‌وقت در یک روستای دورافتاده کاردارند، یک‌وقت در داخل شهر کاردارند، یک‌وقت در جلوی خط مقدم جبهه، در همه‌ی این موارد می‌تواند حضور پیدا کند و ساختار متناسب را برای آن نیاز برای آن مورد به وجود بیاورد، این خصوصیت نهاد است» (مرکز راهبردی سپاه، ۱۳۹۱: ۳۷). بی‌شک تجربه‌های ارزشمند نهادهاسازی در انقلاب شکوهمند اسلامی، می‌تواند الگوی مناسبی برای همه کشورهای انقلابی و آزادی‌خواه دنیا به‌ویژه امت اسلام و کشورهای اسلامی به پا خواسته باشد. انقلاب اسلامی یک الگوی حکومتی سالم بشری، مستقل و عزتمند را به جهان ارائه کرده است که در آن نیازهای انسانی افراد از جمله کرامت انسانی،

اعتماد به نفس، اعتقاد به توانستن، استقلال از بیگانگان، آزادی و آزادگی و مشارکت گسترده سیاسی در آن ارائه شده است. (نظام حکومتی الگو، ۱۳۹۰: ۷)

نتایج تحلیل گفتمان فرمایشات حضرت امام و رهبری

جدول ۵: نتایج تحلیل فرمایشات امام و رهبری در سه محور دктیرن، اهداف و سیاست‌ها

محورها	دکتیرن، اهداف و سیاست‌ها در نهادهای انقلابی
۱. حفظ و ارتقاء	حفظ و اصلاح تدریجی سازمان‌های حکومت قبلی
	نهادسازی با توجه به نیازها و اقتضائات انقلاب
	حفظ و ارتقاء ارزش‌های اسلامی در نهادهای انقلابی
	بسج محور قوام انقلاب و ضرورت و مصلحت نظام در همه عرصه‌ها
	آمادگی دائم برای دفاع از انقلاب (در نهادهای انقلابی)
	مردمی کردن دفاع از انقلاب و حفظ نظام
	عدالت و جهت‌گیری انقلابی
	حفظ نظام با پیروی از اصول انقلابی
۲. امنیت و پایداری	نهادهای
	خدماتی
	نهادهای دفاعی
	و امنیتی
	پایداری انقلاب و سازندگی کشور
	توسعه توأمان علم و ایمان برای اصلاح جامعه
	نهادهای فرهنگی
	ارائه چهره‌ی واقعی اسلام
	نهادهای
	قضایی
۳. توانمندسازی	نهادهای تقنینی
	استقرار ساختار حکومت مردم‌سالار اسلامی
	نهادهای
	خدماتی
	توجه به امور فرهنگی خانواده‌های شهدا و ایثارگران
	توانمندسازی اقتصادی خانواده شهدا و ایثارگران
	تلاش برای رفع مشکلات و سازندگی کشور
	تداوم انقلاب و نظام از طریق تداوم راه امام
	نهادهای دفاعی
	و امنیتی
	حفظ و ارتقاء آمادگی‌های معنوی و حرکت در مسیر رضای الهی
	مصون‌سازی کشور و مردم در مقابل دشمنان
	آموزش، انضباط، سازمان‌دهی کارآمد و استحکام مدیریت برای حفظ انقلاب
	فراگیر شدن بسج در همه عرصه‌ها برای حفظ و قوام انقلاب
	معماری، هدایت و ارزیابی عملکرد نیروهای مسلح

محورها	دکترین، اهداف و سیاست‌ها در نهادهای انقلابی
نهادهای فرهنگی	حفظ و ارتقاء آمادگی‌های مادی دفاعی
	پرهیز از ورود به دسته‌بندی‌های سیاسی
	گستردن کمی و کیفی دانشگاه‌ها و پرورش معنوی و علمی دانشجویان
	اصلاح مستمر روش‌ها
	طراحی مهندسی فرهنگی کشور بر اساس فرهنگ انقلاب
	حفظ فرهنگ عاشورا و حضور مردم در صحنه مورد نیاز (بصیرت) شرط بقای انقلاب
نهادهای قضایی	حفظ حرمت و شأن شهروندان
	رعایت موازین اسلامی در امور قضایی
	مقدم داشتن قانون بر مصلحت‌اندیشی
نهادهای تقنینی	کمک به استقرار حکومت مردمی

نتایج تحلیل محتوای کمی فرمایش‌های حضرت امام خمینی (رحمتا... علیه) و حضرت امام

خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در حوزه نهادهای انقلابی

در جدول زیر دکترین نهاده سازی در انقلاب اسلامی بر اساس گفتمان امام و رهبری به ترتیب بیشترین فراوانی آورده شده است و نشان می‌دهد که در منظومه فکری امام و رهبری «حفظ و ارتقاء ارزش‌های اسلامی در نهادهای انقلابی» و عبارت‌های هم‌معنای آن بیشترین تکرار و بیشترین جایگاه را دارد.

جدول ۶: «دکترین» نهاده سازی به ترتیب فراوانی

ردیف	دکترین	فراوانی
۱	حفظ و ارتقاء ارزش‌های اسلامی در نهادهای انقلابی	۱۸۸
۲	مردمی کردن دفاع از انقلاب و حفظ نظام	۱۰۰
۳	پیروی از اصول انقلاب (ترسیمی توسط امام)	۸۶
۴	عدالت و جهت‌گیری انقلابی	۶۱
۵	آمادگی دائمی برای دفاع از انقلاب	۴۲
۶	نهاده سازی با توجه به نیازها و اقتضائات، انقلاب	۳۸
۷	بسیج محور قوام انقلاب و ضرورت و مصلحت نظام در همه عرصه‌ها	۳۴
۸	حفظ و اصلاح سازمان‌های حکومت قبلی	۸

جدول ۷: اهداف در نهادی انقلابی به ترتیب فراوانی

ردیف	اهداف	فراوانی
۱	اعتلای معنویت و فرهنگ ایثار و شهادت	۸۴
۲	پایداری انقلاب، استقرار معنویت و سازندگی کشور	۷۲
۳	حفظ جمهوری اسلامی، حفظ نظم، امنیت و ارتقاء آمادگی دفاعی	۶۷
۴	ارائه چهره‌ی واقعی اسلام	۴۹
۵	استقرار ساختار حکومت مردم‌سالار اسلامی	۴۸
۶	اهتمام به وضعیت مستضعفین و خانواده‌های شهدا و ایثارگران	۳۱
۷	توسعه توان علم و ایمان برای اصلاح جامعه	۱۶
۸	هماهنگی در بین نیروهای مسلح	۱۴
۹	برخورد قاطع با ضدانقلاب	۱۱
۱۰	حفظ حقوق و حرمت شهروندان	۱۱

جدول ۸: سیاست‌ها در نهادی انقلابی به ترتیب فراوانی

ردیف	سیاست‌ها	فراوانی
۱	ارتقاء بصیرت انقلابی (حفظ فرهنگ عاشورا و حضور هوشمندانه مردم شرط بقاء انقلاب)	۱۰۵
۲	حفظ و ارتقاء آمادگی‌های معنوی (حرکت در جهت رضای الهی و توکل بر خدا)	۶۸
۳	طراحی مهندسی فرهنگی کشور بر اساس فرهنگ انقلاب	۶۷
۴	تداوم انقلاب و نظام از طریق تداوم راه امام است	۳۰
۵	مصون‌سازی کشور و مردم در مقابل دشمنان	۲۸
۶	فراگیر شدن بسیج در همه عرصه‌ها برای حفظ و قوام انقلاب	۲۵
۷	آموزش، انضباط، سازمان‌دهی کارآمد و استحکام مدیریت برای حفظ انقلاب	۲۴
۸	حفظ و ارتقاء آمادگی‌های دفاعی	۲۱
۹	معماری و ارزیابی عملکرد ن.م (با بهره‌گیری از تجارب دفاع مقدس)	۲۰
۱۱	اصلاح مستمر روش‌ها	۱۷
۱۲	تلاش برای رفع محرومیت‌ها و سازندگی کشور	۱۵
۱۳	توانمندسازی اقتصادی خانواده شهدا و مستضعفان	۱۰

ردیف	سیاست‌ها	فراوانی
۱۴	پرهیز از ورود به دسته‌بندی‌های سیاسی	۷
۱۵	گستردن کمی و کیفی دانشگاه‌ها و پرورش معنوی و علمی دانشجویان	۷
۱۶	توجه به امور فرهنگی خانواده‌های شهدا و ایثارگران	۷
۱۷	حفظ حرمت و شأن شهروندان	۶
۱۸	رعایت موازین اسلامی در امور قضایی	۷
۱۹	مقدم داشتن قانون بر مصلحت‌اندیشی	۱۱
۲۰	کمک به استقرار حکومت مردمی	۶

ب- پیشنهادها

۱- الگوی ارائه شده در این تحقیق می‌تواند راهنمای مناسبی برای ملت‌های انقلابی دنیا در به ثمر رساندن و تثبیت انقلاب خود باشد. لذا پیشنهاد می‌شود رساله حاضر ترجمه و در شرایط مناسب مورد بهره‌برداری قرار گیرد.

۲- با توجه به این‌که الگوی ارائه شده، گفتمان امام و رهبری در خصوص نهادهای انقلابی در محورهای سه/ ۳ گانه (دکترین، اهداف و سیاست‌ها) را ترسیم نموده است، پیشنهاد می‌گردد یک نمونه از آن برای هر کدام از نهادهای انقلابی ارسال گردد تا معیاری برای ارزیابی عملکرد خود در خط ولایت داشته باشند. این الگوی راهبردی به عنوان نقشه راهی برای مدیران و مسئولین نهادهای انقلابی خواهد بود و از تکرار اشتباهات و روش‌های پرهزینه جلوگیری می‌نماید.

۳- با توجه به این‌که این رساله از محدود تحقیقات انجام شده در حوزه نهاده سازی و نهادهای انقلابی است؛ مبانی نظری حاصل از نتایج مطالعات اکتشافی آن، می‌تواند بر غنای علمی و ادبیات این حوزه پژوهشی بیافزاید.

فهرست منابع

- حضرت امام خمینی (رحمت الله علیه)، "صحیفه نور، جلد ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴"، تهران، دفتر حفظ و نشر آثار امام (رحمت الله علیه).
- حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، "مجموعه بیانات"، قابل دسترسی در: WWW.Khamenei.ir
- امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، (۱۳۹۲)، "حدیث ولایت".
- امام خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۱) "مجموعه مقالات نهادگرایی، سپاه و انقلاب اسلامی"، تهران، مرکز راهبردی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران

الف - منابع فارسی:

- ایروانی، محمدجواد (۱۳۹۱)، "طراحی مفهومی الگوی استخراج ویژگی‌های نهادی سپاه پاسداران"، مجموعه مقالات نهادگرایی، سپاه و انقلاب اسلامی، تهران، مرکز راهبردی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران.
- ایروانی، محمدجواد (۱۳۷۷)، "نهادگرایی و جهاد سازندگی"، تهران، دانشگاه تهران، دانشکده مدیریت، انتشارات وزارت جهاد سازندگی (سابق).
- بشیر، حسن (۱۳۹۰)، "رسانه‌های بیگانه قرائتی با تحلیل گفتمان"، تهران انتشارات سیمای شرق
- بقایی، خرم (۱۳۹۰)، "بررسی تأثیر نهادهای انقلابی بر تثبیت نظام جمهوری اسلامی"، تهران، دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی.
- ریمون، آرون (۱۳۶۴)، "مراحل اساسی اندیشه در جامعه‌شناسی"، ترجمه باقر پرهام، تهران، انتشارات آموزش انقلاب اسلامی.
- ایروانی، محمدجواد (۱۳۸۰)، "درآمدی بر نظریه نهادی"، تهران، نشر سیاست.
- اسکندری، مجتبی (۱۳۹۱)، "ویژگی‌های نهادی سپاه پاسداران"، مجموعه مقالات نهادگرایی، سپاه و انقلاب اسلامی، تهران، مرکز راهبردی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران.
- حاضری، مهدی (۱۳۸۵)، "امام خمینی و نهادهای انقلاب اسلامی"، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (رحمت الله علیه)، نشر عروج
- دیوید، فرد آر (۱۳۸۵) "مدیریت استراتژیک"، ترجمه علی پارسائیان و محمد اعرابی، چاپ نهم، تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی
- شاکری، سید رضا (۱۳۸۱)، "نهاد و نهادمندی سیاسی در جمهوری اسلامی ایران"، پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۳۸۲، گزارش پژوهشی شماره ۱۳-۱-۱-۲-۱۳۸۲.

- عیوضی، محمدرحیم (۱۳۸۶)، "سبب شناسی انقلاب اسلامی"، چ چهارم. تهران، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی
- قلی پور، آرین (۱۳۸۴)، "نهاده‌ها و سازمان‌ها (اکولوژی نهادی سازمان‌ها)"، تهران، انتشارات سمت.
- صالح اصفهانی، اصغر (۱۳۸۷)، "الگوی مدیریت راهبردی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران"، رساله دکتری مدیریت راهبردی، دانشکده مدیریت راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی
- کوئن، بروس (۱۳۷۲)، "مبانی جامعه‌شناسی"، ترجمه و اقتباس غلام عباس توسلی و رضا فاضل، تهران، انتشارات سمت.
- کریپندورف، کلوس (۱۳۸۶)، "تحلیل محتوا مبانی و روش‌شناسی"، ترجمه هوشنگ نایینی، ج سوم، تهران، نشر نی
- "مقدمه‌ای بر طرح تحقیق نظام حکومتی الگو"، (۱۳۹۰)، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی
- هانتینگتون، سموئل (۱۳۸۶)، "سامان سیاسی در جوامع دستخوش دگرگونی"، ترجمه محسن ثلاثی، ج چهارم، تهران، نشر علم

ب - منابع انگلیسی:

- Charls, Perow(1986).The Complex organization, a Critical Essay,New York, Random House
- Henderson, Hazel. (1991).Paradigms in Progress:Life Beyond Economics. Indianapolis: Knowledge Systems,Inc
- Charls,Perow(1986). The Complex Organizations,a Critical Essay,New York, Random House
- «Report on Preliminary Results of Cross-Cultural Study of Ethnocentrism ». by Robert A.I.evine and Donald T.Campbell.Carnejie Corporation of New York Quarterly(Jan.1966).p.7.
- W.Richard Scott (1995).Institutions and Organizations.sage publication.